

TÜRK BASININDA SOVYET RUSYA VE UKRAYNA’NIN KIRIM MİLLİ HÜKÜMETİNİ YOK ETME GİRİŞİMLERİ*

*Selçuk URAL**
Muharrem TURP****

ÖZ

Sovyet İhtilali'nin ardından ortaya çıkan karmaşa döneminde Kırım Tatarları uzun yıllar varlıklarını sürdürdükleri Kırım'da teşkilatlanma yoluna girerek 26 Aralık 1917'de Kırım Tatar Hükümeti'ni kurdular. Numan Çelebi Cihan liderliğindeki hükümet iş başında kaldığı kısa süre içerisinde eğitim, ekonomi ve daha pek çok alanda çalışmalar yapmaya niyetlense de Bolşevik kuvvetlerince kanlı şekilde dağıtıldı. Numan Çelebi Cihan kurşuna dizilerek idam edildi. 1918 Mayıs ayında Kırım Tatar Meclisi tarafından Kırım Millî Hükümeti kurma çabaları Bolşevik Rusya ve Ukrayna tarafından tepkiyle karşılandı.

Osmanlı Hükümeti, Kırım'daki bu gelişmeleri yakından takip etti. Almanya'nın Brest-Litovsk Antlaşması sonrası bölgedeki etkisini değerlendirmeye çalıştı. 1918'de Kırım'da meydana gelen gelişmeler dönemin başınında sıkça yer buldu. Basın, Kırım'ın bağımsızlığı ve Tatarların mücadelesine ilişkin haber ve makalelerle Türk kamuoyunu bilgilendirdi.

Anahtar Sözcükler: Kırım, Tatar, Meclis, Sovyet Rusya, Ukrayna, Almanya, Osmanlı Devleti

THE ATTEMPTS OF SOVIET RUSSIA AND UKRAINE TO DESTRUCT THE CRIMEAN NATIONAL GOVERNMENT AS REFLECTED IN THE TURKISH PRESS

ABSTRACT

In the period of chaos that followed the October Revolution, Crimean Tatars organised themselves in Crimea, where they had been continuing their existence for long years, and established the Crimean Tatar Government on 26 December 1917. Although the government, led by Noman Çelebi Cihan, intended to work on education, economy and many other fields in its short term of office, it was bloodily dissolved by Bolshevik forces. Çelebi Cihan was executed by firing squad. In May 1918, the Crimean Tatar National Assembly's efforts for establishing a Crimean National Government were reacted by Bolshevik Russia and Ukraine. The Ottoman Government followed closely

* *Gönderim tarihi: 27.06.2018 Kabul tarihi: 23.07.2018.*

** *Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, KARS.
sural25@hotmail.com ORCID: 0000-0001-9206-6661*

*** *Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, KARS.
muharremt28@hotmail.com ORCID: 0000-0002-9080-5501*

these developments in Crimea. It tried to assess Germany's influence in the region after the Treaty of Brest-Litovsk. The developments in Crimea were frequently appeared in the newspapers. The press informed Turkish people through news reports and articles on Crimea's independence and the struggle of Tatars.

Keywords: Crimea, Tatar, Assembly, Soviet Russia, Ukraine, Germany, Ottoman Empire

Giriş

1917'de Sovyet İhtilali Rusya coğrafyasında hürriyet ve değişim ihtiyacını ortaya çıkardı. Rus olmayan unsurlar arasında uzun yıllardır beklenen bağımsızlık düşüncesi oldukça kuvvetliydi. Çarlığın asırlardır süren zulüm ve baskısından kurtulmak için ihtilali tarihi fırsat olarak görüyorlardı. Bununla birlikte iç ve dış gelişmeler, bağımsızlığın kolay elde edilemeyeceğini, bunun için ciddi siyasi, iktisadi ve askeri teşkilata malik olmak gerektiğini gösteriyordu.

1917 Ekim ayında iktidara gelen Bolşevikler tarafından kurulan Sovyet Hükümetinin savaştan çekilme kararı alması ve İttifak Devletleriyle Brest-Litovsk barışını imzalaması, kuvvet dengesinin Almanya ve Osmanlı devleti lehine dönmesine neden oldu. Ukrayna, Kırım ve Kafkasya yeni dönemde güç mücadelesine sahne olacak yerler olarak öne çıkıyordu¹.

Bölgeler arasında Kırım ve Kafkasya Türk-İslam unsurlara ev sahipliği yapması itibariyle Ukrayna'dan farklı bir konuma sahipti. Buralarda Türk-İslam unsurlar ihtilalin akabinde kendi milli teşkilatlarını kurmak üzere harekete geçmiş ve bu konuda belli bir aşama da kat etmişlerdi. Fakat yine de Almanya ve Osmanlı Devleti'nin askeri ve siyasi desteğine ihtiyaç duyuyorlardı.

1. Kırım Milli Hükümeti'nin Kurulması

1917'de Rusya'da meydana gelen karışıklıklar ve Şubat devrimini takiben Kırım Tatarları teşkilatlanma faaliyetlerine başladı. 7 Nisan 1917'de Kırım Tatarları tarafından Akmescit'te Kırım Müslümanları Vekilleri Kongresi yapıldı. Kongrede Kırım Müslümanları Merkezi İcra Komitesi tespit edilerek başına Müftü Numan Çelebi Cihan getirildi. Komite ilerleyen süreçte Kırım'ın her bir yanında mahalli müslüman komiteleri meydana getirerek eğitim ve ekonomi gibi alanlarda faaliyet göstermeye çalıştı. Merkez İcra Komitesi daha sonra Kırım Tatar Milli Meclisi'nin oluşturulması için çalışmalar yürüttü. 9 Aralık 1917'de Bahçesaray'da toplanan Tatar Milli Meclisi, 26 Aralık 1917'de Kırım Tatar Kanun-i Esasi'sini kabul ederek Kırım Milli Hükümeti'nin kurulduğunu ilan etti². Müftü Numan Çelebi ilk Kırım Tatar Hükümetinin başkanlığına getirildi. Kırım Tatar İslam komitesi Osmanlı hükümeti ile temas kurmak üzere Hariciye ve Harbiye Müdürü/Nazırı Cafer Seydahmed Bey'i

¹ Geniş bilgi için bkz: Selami Kılıç, *Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu*, İstanbul 1998, s. 402.

² Hakan Kırımlı, "Kırım, Rus İdaresi Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, C: 25, 2002, s. 459.

görevlendirdi. Ahmet Bey 23 Martta Trabzon'a ulaştı ve çok yakında İstanbul'a gelecekti³.

Tatar Hükümeti Kırım'ın tamamını kapsayan bir iddiada ortaya çıksa da Rus Donanması'nın Karadeniz'deki ana üssü konumundaki Sivastopol'da Bolşeviklerin harekete geçmesiyle iki taraf arasında çatışmalar başladı⁴.

23 Ocak 1918'de Bolşevik kuvvetleri Bahçesaray'a doğru harekete geçti. Kırım Tatar Hükümeti'ne bağlı kuvvetler sayı ve mühimmat olarak kendilerinden üstün Bolşevik kuvvetlerine fazla direnemedi ve 26 Ocak'ta Bahçesaray, 27 Ocak'ta Kırım'ın başşehri Akmesic düştü. Kırım Tatar Hükümeti yıkıldı ve yerine Sovyet idaresi tesis edildi. Tavrida Sovyet Cumhuriyeti adını alan bu teşkilat Tatarlara yönelik sistematik ve planlı bir sindirme ve yok etme politikası takip etti⁵.

Kırım, Sovyet devriminden Brest-Litovsk'a kadar geçen dönemde Bolşevikler ile Tatarlar arasında kanlı mücadelelere sahne oldu. Bu husus Bolşevik mezalimi başlığı altında incelenecektir.

Tatar Hükümetinin dağıtılmasını takiben Osmanlı Hükümeti, Almanya üzerinden Kırım'a yardım etmeyi planlasa da bu mümkün olamadı⁶. Osmanlı hükümeti, askeri yardımda bulunamasa da Kırımlıların örgütlenmelerine topraklarında izin ve destek verdi. Bu teşkilatlardan ilki olan Kırımlılar Cemiyet-i Hayriyesi, Tatar Cemiyet-i Hayriyesi'nin devamı olarak Osman Kemal liderliğinde 23 Mart 1918'de İstanbul'da kuruldu. Rusya ve Kırım'da bulunan Müslümanların haklarını savunmak, Kırım göçmenlerine ve öğrencilere yardımlarda bulunmak ve Osmanlı kamuoyunu Kırım'da meydana gelen gelişmeler hakkında bilgilendirmek amacını taşıyordu. Cemiyet kuruluşunun hemen ardından önemli olarak addedilebilecek lobi faaliyetlerine başladı. Bu yönüyle halkın ve aydınların arasında oldukça etkin oldu. Bunun dışında Kazan ve Kırımlılar Cemiyeti Hayriyesi adıyla örgütlenen Kırımlılar da aynı amaçla faaliyetlerini yürüttü⁷. Osmanlı Türklerini, Kırım Tatarlarının geleceğiyle alakadar olmaya

³ "Kırım Hükümeti Hariciye Komiseri İstanbul'a Geliyor", *Sabah*, No: 10184, 24 Mart 1918.

⁴ M. Akif Kireççi-Selim Tezcan, *Kırım'ın Kısa Tarihi*, Ankara 2015, s. 43.

⁵ Kırımlı, *a.g.m.*, 460; Sovyet devriminden Brest-Litovsk'a kadar geçen dönemde Kırım, Tatarlar ile Bolşevikler arasında ölüm-kalım mücadelesine sahne olacaktı. Bolevik mezalimi başlığı altına bu husus beyan edilmeye çalışılacaktır.

⁶ Bolşevikler Tatar İslam Komitesi/Hükümeti ortadan kaldırdıktan sonra Tatarlara karşı giriştikleri mezalimi günden güne artırdı. Bu durum Tatarları cidden himayeye muhtaç hale getiriyordu. *Sabah* gazetesi 22 Mart 1918'de yaptığı haberde Osmanlı hükümetinin bu noktayı dikkate alarak Nikolayefi işgal eden ve Kırım'ın kapılarına kadar gelen müttefik ordularla birlikte Kırım'a süratle yardım elini uzatmayı uhde ve vazife addettiğine karar verdiğini vurguluyordu. Kırım ile Osmanlı toprakları arasında birçok hükümetler bulunduğu için vuku bulacak yardımın arazi ilhaki maksadıyla icra edilmesi akla getirilemez. Kırım'a yardımdan yegâne maksat oradaki soydaşları zalimden kurtarmak ve yürek acılarına son vermektir. "Kırım'daki Kardeşlerimize Muavenet-Bolşeviklerin Kırım'daki Mezalimi- Hükümetimizin Kararı", *Sabah*, No: 10182, 22 Mart 1918.

⁷ Ayrıntılar için bkz: H. Murat Arabacı, "Türkiye'de Kurulan İlk Kırım Türk Teşkilatları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S: 1/2, 2008, s.47-65.

sevk eden sebep yalnız İslam camiasının bir parçası olmaları değildi. Kırım, Osmanlı tarihinin ve medeniyetinin ayrılmaz parçasıydı. Çarlık idaresi bütün zorbalığına rağmen bu bağlantıyı koparamadı. Kırım Müslümanları iktisadi, sosyal ve medeniyet sahalarında birçok halktan çok daha aydın, çalışkan ve necip niteliklere sahipti. Böyle bir halkı kanlı siyasi ihtirasların önünde sahipsiz, silahsız, müdafaa ve himayeden mahrum bırakmak Türkiye için hiç kabil değildi. Kırım Tatarlarının istiklal mücadelesine hürmet etmek başka devletler için insani ve medeni, fakat Türkiye için dini, siyasi, tarihi bir vazife addediliyordu⁸.

Almanya ile Ukrayna arasında 9 Şubat 1918'e imzalanan antlaşma Kırım'ın yeniden bağımsız olabilmesinin yolunu açtı. Buna göre; Almanya Ukrayna'nın bağımsızlığını tanıırken Ukrayna Hükümeti ise Alman ordusunun bölgeyi Bolşeviklerden temizlemesi için topraklarına girmesini kabul etti. 19 Nisan'da Kırım'a kadar ilerleyen Almanlar, Kırım Tatarlarının desteğiyle Bolşeviklerin direnişini kırarak Nisan sonunda Kırım'ın tamamına egemen oldular⁹.

Osmanlı hükümeti Almanya'nın askeri harekâtını teşvik ettiği gibi 2 Mayıs 1918'de Yavuz ve Hamidiye gemilerini Kırım'a göndererek Tatarlara desteğini gösterdi¹⁰. Osmanlı donanmasının ziyareti asırlardan beri Rus ve şimdi de Bolşevik mezalimine maruz kalan Kırım için büyük bir ümit ve moral kaynağı olmuştur. Kırım Tatarları artık birçok asır süren uğursuz esaret zincirlerinin kırıldığına, kendilerinin artık mahkumiyetten kurtularak hür ve bağımsız bir hayat süreceklere inanmaya sevk ediyordu¹¹.

Aynı günlerde Sovyet Rusya hükümeti de Akmesid'de bulunan Sovyet idaresini hükümet formuna sokarak Kırım'da siyasi ve askeri savaş için adım atmış oluyordu. Sovyet hükümeti bütün Kırım üzerinde hak iddia ediyordu¹². Böylece bölgede önce Ukrayna, ardından Kırım ve şimdi Sovyet hükümetinin

⁸ “Kırım Müslümanları”, *Sabah*, No: 10182, 22 Mart 1918.

⁹ Kırımlı, *a.g.m.*, 460.

¹⁰ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1789-1919)*, Ankara 2011, s. 349; “Sivastopol'da Osmanlı Donanması; Kırım'ın İşgal Edilen Aksamına Bir Nazar-ı Umumi”, *İkdam*, No: 7628, 5 Mayıs 1918.

¹¹ “İstanbul'da yaşayan Kırımlılar Osmanlı donanmasının tarihi Sivastopol limanına girmiş olduğu haberini pek derin bir şükran ve minnetle karşıladı. Çarlık istibdadı altında parçalanırken Bolşevik mezalimi altında inlerken Kırım'daki kardeşlerimiz nazarlarını güneğe çevirir kadın, çoluk, çocuk, ihtiyar hepsi dağlara çıkarak ufukları araştırır ve görebildikleri her baca dumanının kardeş Osmanlı donanması olmasını ümit ve temenni eylerdi. İşte bütün Kırımlıların kalbinden gelen bu temenni bugün bir emri vaki olmuştur. Katiyen eminiz ki bugün Kırım'daki kardeşlerimiz en uzak yerlerden koşarak her türlü mezalime katlanarak senelerden beri hasretinizde bir evladın anasına sarıldığı gibi o muazzam hilafet ve Türklüğün namus ve şerefine timsali olan Osmanlı sancağını görmek ağlaya ağlaya öpmek için akan akan limana koşuyorlar. Artık birçok asır süren menhûs esaret zincirlerinin kırıldığına kendilerinin artık mahkumiyetten kurtularak hayat-ı milliyelerine tevafuk edecek bir hayat-ı istiklale girmiş bulduklarına iman ederek secde-i şükranı varıyorlar. Tarihi Sivastopol limanında temevvüc eden şanlı Osmanlı sancağı uzun ve karanlık senelerin bütün Kırımlıların ruhunda bırakmış olduğu kederi izale ediyor...” “Sivastopol'da Osmanlı Donanması; Kırım'ın İşgal Edilen Aksamına Bir Nazar-ı Umumi”, *İkdam*, No: 762228, 5 Mayıs 1918.

¹² “Kırım Hükümeti Resmen Teşekkül Etti”, *Sabah*, No: 10185, 25 Mart 1918.

kurulması yakın gelecekte Türk-Rus ve Ukraynalılar arasında yaşanan milli, siyasi ve askeri rekabetin kanlı savaşa doğru sürüklendiğinin işaretini veriyordu¹³.

Kırım Tatarları, Ukrayna'nın bağımsızlığının ardından, ulusların kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde bağımsızlık yolunda adım atmaya çalıştı¹⁴. Rusya coğrafyasında en fazla cefa ve eziyet gören unsur Tatarlardı. Tatarlar bir taraftan gayri Rus sıfatıyla sıkıntılara göğüs gererken diğer taraftan Türklük ve Müslümanlık sıfatıyla ikinci bir siyasetin kurbanı edilerek kanlı zulümlere duçar oluyordu. Görülüyor ki asırlarca kötüleşen Rusya merkezîyetçiliği ve bunun etrafında beslenen asıl fikirler ve duygular asla yerinden oynamamıştır¹⁵.

18 Mayıs tarihinde Kırım Tatar Meclisi/Kırım Müslüman Meclisi toplanarak başka milletlerle müştereken kurulacak Kırım milli hükümeti hususunda kendi kararlarını ihtiva eden 9 maddelik bir kararnameyi kabul ve ilan etti¹⁶.

Tatarlar sadece kendi işlerini görmek üzere meclis açmıyordu. Kararnameyle Kırımın geleceği hakkında irade ortaya koyarak ve insiyatifi ele alıyorlardı. Gelecekte herhangi bir demokratik siyasi yönetim kimlerden ve ne şekilde

¹³ Kırım İslam Cemiyeti'nden gönderilen yazıda merkezi Akmesid'de bulunmak üzere bir cumhuriyet tesis edip istiklalini Petersburg hükümetine bildirdiği, hükümet listesi henüz belli olmamakla beraber Petersburg hükümetinin resmen ilan ve Brest-Litovsk müzakeratında alenen teyit eylediği hukuki esaslara istinaden Kırım Müslümanlarınca vücuda getirilen milli teşkilatın Bolşevikler tarafından kan ve ateş içinde boğulmak istendiği, bu yeni Bolşevik manevrasının milli hukuku yok etmeği amaçladığı vurgulandı. Meşru esasat ve hukuka göre Kırım'da yalnız Tatar hükümetinin söz söyleme hakkı olduğu ve ayak takımı yağmacılardan ibaret Bolşeviklerin milli hukuk namına söz söyleyemeyeceklerinin altı çizilerek irken ve dinen merbut oldukları Osmanlı hükümeti ile müttefiklerinden destek beklemedikleri bildirildi. "Kırım Müslümanlarının Bir Ricası; Bolşeviklerin Tahrıklarına Karşı Muavenet Talebi", *Sabah*, No: 10187, 27 Mart 1918.

¹⁴ "Kırım'ın Hukuku", *Sabah*, No: 10183, 23 Mart 1918.

¹⁵ "Kırım Faciası; Kırım ve Türkistan'da Yapılan Vahşetler", *İkdam*, No: 7617, 24 Nisan 1918.

¹⁶ Kararname Kırım'da hükümet tesisine ilişkin şu hükümleri içeriyordu:

"1-Kırım Müslüman parlamentosu kendisini muvakkat Kırım parlamentosu ilan eder ve bütün memlekete ait hükümetin ve parlamentonun teşkilini deruhte eyler,

2-Memleket parlamentosunun ictimaine kadar yalnız Müslümanlara ait hususatın müzakeresinde Müslüman parlamentosu, Kırım Müslümanları parlamentosu sıfatıyla hareket edecektir,

3-Kırım Meclis-i Mebusaninin ictimaine karar vermek hususunu Müslüman parlamentosu Kırım parlamentosuna terk eder,

4-Kırım heyet-i hükümeti nüfuz ve vaziyet-i ictimaiye ve iktisadiye itibariyle haizi ehemmiyet milletlere mensub olarak muhtelit bir surette ihdas olunacaktır,

5-Heyet-i hükümet reisi Müslüman parlamentosu tarafından intihab olunacak, muma-ileyh tarafından teşkil edilecek kabine kendisine parlamentoca beyan-ı itimad olunması suretinde tasvip edilecektir,

6-Umum-ı Kırım'a mahsus parlamentonun ictimaine kadar hükümet Müslüman parlamentosuna karşı mesul olunacaktır,

7-Hükümet i cedidenin elsinde-i resmiesi Tatarca ve Rusçadır.

8-Kırım Meclis-i Mebusanınca mesele suret-i katiyede hal olununcaya kadar Kırım resmi bayrağı son bayraktır.

*9- Kabine başvekil ile sekiz nazırdan mürekkebirdir. Nezaretler şunlardır: (1) Dahiliye, (2) Hariciye (3) Harbiye (4) Turuk-ı münakalat, posta ve telgraf (5) Maarif milliye (6) Ziraat-ı menabi ve ticaret (7) Maliye ve devlet kontrolü (8) Adliye", "Müslüman Parlamentosunun Mukarreratı", *Sabah*, No: 10259, 7 Haziran 1918.*

teşekkül ederse etmiş olsun Tatarları yok sayma hakkında sahip olamayacaktı. Tatarlar yeni dönemde sosyal ve iktisadi bir güç olmanın yanı sıra bu kararlar siyasi bir güç de olduklarını ilan etmiş oluyorlardı.

Tatar Meclisi hükümeti teşekkül ettirmek üzere aynı oturumda Kırım'ın istiklali ve Tatarların birlik ve beraberliği için büyük emekler harcayan Cafer Seydahmed (Kırimer) Bey'i başvekil olarak seçti¹⁷.

Meclis, Kırım kamuoyunu milli meseleler hakkında doğru bilgilendirmek ve aydınlatmak maksadıyla Türkçe olarak önceden neşri olunan "Millet" gazetesini tekrardan neşre etmeye başladığı gibi "Kırım" unvanıyla bir de Rusça gazetesinin neşrine karar verdi¹⁸.

Tatar Meclisi Kırım'ın istiklalini uluslararası camiada kabul ve tasdik ettirmek üzere Ukrayna ile yaptığı anlaşmanın ardından, Almanya ve Osmanlı Devleti nezdinde girişimde bulunmuş ve bunun için özel temsilcileri ilgili ülkelere göndermişti. Söz konusu girişimler Tatar hükümetinin kurulmasıyla birlikte Mayıs ayı ortasında olumlu sonuç verdi. Osmanlı hükümeti bu hususta verilen notayı gayet olumlu karşılayarak Kırım'ın istiklalini tasdik ederken bunu Almanya hükümetinin kararı takip etti. Osmanlı Devleti ile Almanya'nın bu kararı şimdiye kadar Kırım üzerinde hak iddia eden Ukrayna hükümetinin bu politikadan vazgeçmesine ve aynı zamanda Kırım'daki askerlerini çekme kararı almasına neden olmuştur. Türk basını Kırım istiklalini yakın zamanda diğer ittifak devletlerinin de tanyacağı hususunda iyimser bir görüş içerisindeydi.

¹⁷ Cafer Seydahmed Kırimer, Eylül 1889'da Kırım'ın Yalta şehrinin Kızıltaş köyünde doğdu. İlk tahsilini Kırım'da, orta ve lise tahsilini İstanbul'da yaptı. 1911'de Paris'e giderek Hukuk Fakültesi'ne devam etmiş, Birinci Dünya Harbi'nin başlaması üzerine Kırım'a dönerek yakın arkadaşlarıyla birlikte inkılapçı, gizli bir teşkilat kurdu. 1917'de Rusya'da ihtilal başladığı zaman Besarabya cephesinde asker olan Cafer Seydahmet Kırimer, Odessa'ya geçmiş, buradan temas kurduğu Kırım'daki arkadaşlarından Çelebi Cihan'ın Başmüftülüğe, kendisinin Vakıf İşleri Müdürlüğü'ne seçildiğini öğrendi. Rusya'daki ihtilalin, memleketi anarşi içine düşürmesi, Kırım'daki münevverleri yeni teşebbüslere sevketti. Cafer Seydahmet Kırimer, seçim kanununu, kurulacak cumhuriyetin anayasa tasarısını hazırladı. Kerson'daki Kırımlı süvarileri Kırım'a getirdi. Kurultay açıldıktan sonra, 26 Kasım (9 Aralık) 1917'de Kırım Cumhuriyeti ilan edilince, Çelebi Cihan'ın başkanlığındaki hükümette Harbiye ve Hariciye Müdürü/bakamı oldu. Bolşeviklerle yapılan Alma Savaşlarındaki mağlubiyet üzerine Besarabya'daki Müslüman Birlikleri'ni Kırım'a getirmeye teşebbüs etti. Kırım'ın Almanlar tarafından işgali üzerine Kurultay yeniden toplandı. Süleyman Sulkeviç'in kurduğu hükümette Hariciye Bakanı oldu. Almanlar Kırım'dan çekildikten sonra Bolşeviklerin yeniden Kırım'ı işgalleri sırasında Cafer Seydahmet Kırimer, Kırım Parlamentosunun tam yetkili temsilcisi sıfatıyla Türkiye ve Avrupa'da bulunuyordu. Cafer Seydahmet Kırimer'in bundan sonraki hayatı, 1921, 1922 yıllarında Kırım'da vukua gelen açlığa yardım sağlama, Rusya mahkumu milletlerin temsilcileriyle birlikte kurduğu teşkilatlar vasıtasıyla davasını dünyaya tanıtmaya, İkinci Dünya Savaşı sırasında, muhtelif sebeplerle, Almanya ve Avrupa'nın diğer memleketlerinde bulunan Kırımlı kardeşlerine, o günün şartları içinde yapılabilecek yardımlar üzerine çalışma, bu maksatla muhtelif hükümetlerle temas etme, kitap ve makale yazma, konferanslar verme gibi Kırım ve Türk dünyası için yaptığı hizmetlerle geçirmiştir. 3 Nisan 1960 günü İstanbul'da vefat etmiştir.

¹⁸ "Kırım Hükümeti; Parlamento Kalem Teşkili", *Sabah*, No: 10256, 4 Haziran 1918.

Kırım'ın yeni hükümetinin İttifak grubunun iki büyük devletinin desteği alması varlığını koruma ve devam ettirme noktasında ümitleri artırıyordu¹⁹.

Sovyet Rusya, Akmeşic'i elinde bulundurduğu sırada Ukrayna'dan da Tavrida Sovyet Hükümetine karşı sesler yükselmeye başladı. Ukrayna Hükümeti bu eyaletin kendi sınırlarına dâhil edilmesi gerektiği iddiasındaydı. Bunun üzerine Almanya-Ukrayna ittifakı ile Sovyet Hükümeti arasında çatışmalar başladı²⁰.

2. Bolşevik Tehdidi ve Mezalimi

1918'de Kırım'da milli hükümet kurma teşebbüsleri kadar dikkate değer mesele kuşkusuz Bolşevik tehdidi ve mezalimidir. Bolşevik mezalimi ciddi sonuçları olan bir sorundu. Her şeyden önce Kırım'da asayiş ve huzur ortamının kurulmasında ciddi bir engeldi. Tatarların milli meclis ve milli hükümet tesis etmeye yönelik çabalarını baltaladı. Bolşevikler, Kırım'daki Rus unsurlar üzerinde tahakküm kurarak onların politize olmalarına ve daha önemlisi Kırım'ın birliğine yönelik çalışmaların dışında kalmasına neden oldu. Ancak en önemli husus, Tatarları hedef alarak yarımadanın kadim unsurunu cinayet, sürgün ve katliamlar yoluyla sindirmek istemeleriydi. Esasında bu politika Çarlık döneminden beri devam edegelen bir niteliğe sahipti. Bu sebeple Tatarlar, ihtilali takiben meydana getirdikleri siyasi ve askeri teşkilatlar sayesinde kendilerini korumak zorunda kalmışlardı. Dolayısıyla iki taraf arasında mücadele asırlar öncesinden miras alınan ve 1922'lere kadar devam eden ve sonunda Tatarların mağlubiyetiyle sonuçlanan bir kin ve düşmanlık mücadelesiydi.

Bolşevik-Tatar mücadelesi Brest-Litovsk antlaşmasına kadar Tatarların aleyhine gelişti. Bu süre içerisinde Bolşevikler, Kırım Müftüsü ve Milli Hükümetin başkanı olan Numan Çelebi Cihan Efendi'yi katlederek Tatarların ilk siyasi hareketi olan Tatar İslam Komitesi'ni dağıttılar. Tatarlar durumu ancak 1918 Martından itibaren dengeleyebildiler. Bununla birlikte yarımadanın her tarafında ne Bolşevik teşkilat ve çetelerini silebildiler, ne de asayişi tam manasıyla tesis edebildiler. Yine de Tatar milli meclisini açabilme ve Tatarların haklarını dünyaya duyurma fırsatı yakalayabildiler.

Bolşevik-Tatar mücadelesinde öne çıkan bir başka husus Bolşeviklerin ihtilalin en önemli ilkesi ve propaganda söylemi olan "*milletlerin kendi mukadderatlarına kendilerinin hâkim olmaları*" esasa kesinlikle riayet etmemeleri ve Tatarların sosyal ve siyasi varlığına kastetmeleriydi.

Tatarlar Bolşeviklere karşı Almanya ve Osmanlı Devleti'nden yardım ve himaye beklemekteydi. Osmanlı Devleti'nin yardımı, arazi ilhakı maksadıyla değil, Tatarları zulümden kurtarmak ve onlara mesut bir istikbal temin etmekten ibaretti²¹.

¹⁹ "Kırım'ın İstiklali Hükümet-i Osmaniye ve Almanya Tarafından Kabul Edildi- Ukrayna Kırım'dan Askerini Çekiyor", *Sabah*, No: 10236, 15 Mayıs 1918.

²⁰ "Kırım Hükümeti Resmen Teşekkül Etti", *Sabah*, No: 10185, 25 Mart 1918.

²¹ "Bolşeviklerin Kırım'daki Mezalimi- Hükümetimizin Kararı", *Sabah*, No: 10182, 22 Mart 1918.

Tatarların teşkilatlanmaya yönelik her çabası Bolşeviklerin düşmanlığını ve saldırılarını artırmaktaydı. Müslümanların bütün mülki ve askeri teşkilatı, din teşkilatı ve ulemanın önde gelen isimleri taarruzların hedefi haline getiriliyordu. Bu yönüyle denilebilir ki; Çarlığın çöküşü ile hürriyet denilen şeyin dönüşü arasındaki fark Çarın Kazaklarla Bolşeviklerin kızıl hassaları arasındaki farktan öte değildi.

Bolşeviklerin Brest-Litovsk Antlaşmasına rağmen Kırım'ı tahliye etmek bir yana devlet müesseselerini yağması ve halka taarruzlarını artırmaları Türkistan'da da yankı buluyordu. Taşkent'te yayınlanan Uluğ Türkistan gazetesi Sivastopol ve Bahçesaray'da yaşanan katliamlara yer verdiği haberde; Karadeniz filosu askerlerinin Sivastopol'da 200'den fazla subayı öldürdükten sonra Kırım Müslüman idaresine saldırmaya karar vererek etraftaki şehirleri yağma ettikleri ve torpidoyla Yalta şehrini bombardıman ettikten sonra şehir, kasaba ve hatta köylerde halkın mal ve ırzına göz diktikleri ifade ediliyordu.

Bolşevikler, Bahçesaray'a saldırınca buradaki askerler son mermilerine kadar şehri savundu. Fakat yardım gelmeyince teslim mecbur kaldılar. Ruslar elde ettikleri başarıdan cesaret alarak Hansaray'da bulunan Tatar Meclisi/milli kurultayı dağıttılar. Ahali katliamdan kurtulmak için kaçarken Bolşevikler ise şehri harabeye çevirdi. Kurultay üyelerinden bazılarını hapis ve katletti. Bolşevikler bilahare Kırım'ın merkezi olan Akmescit şehrine yöneldi. Şehrin içindeki Rus ve komünist unsurların yardım ve desteğiyle Bolşevikler ilk saldırı da şehri düşürdü. Elleri geçen yüzlerce Tatar asker-subay ve binlerce ahali acımasızca katledildi. Esir edilen bazı önemli isimler şehirlerde dolaştırıldı. Bolşevikler Akmescit'e bir Yahudi vali tayin etti. Köylerdeki Ruslara silah dağıtılıp Tatarların silahları toplandı. Gazeteye göre Kırım'da yaşananlar Sosyalist hareketten ziyade Rus milli taassup ve taarruzunun bir sonucuydu²².

Bakü'de yayınlanan Açıksöz gazetesi de Kırım katliamlarına sessiz kalmayan gazetelerdendi. Bolşevikler Kırım'da Rusya çarlarından İvan ile yarışabilen bir vahşet sergiledi. Tatar meclisini darmadağın ederek Bahçesaray, Akmescit ve Yalta gibi merkezleri yağma ve talan ettiler. Binlerce asker, cemaat ve milletin ileri gelenleri katledilirken bir kısmını da hapse attılar. Bahçesaray tamamen harap edildi. Müslüman şehir ve kazalar planlı şekilde ortadan kaldırıldı. Bolşevikler ile çarpışan binlerce asker öldürüldü. Tatarların başına gelen felaketler yalnız muharebe meydanlarında görülebilirdi. Bu iç savaş olarak nitelendirilemezdi.

Bolşevik üstünlüğü Alman kuvvetlerinin Kırım'a girmesiyle son bulsa da, Bolşevikler geri çekilirken Kırım'ı yeniden kan ve ateşe boğdular. Sivastopol, Yalta Hunrizade de yeni katliamlar icra ettiler. Servet sahiplerinden ve kadınlardan yüzlerce insan idam edildi²³.

²² “Kırım Faciası”, *Sabah*, No: 10214, 23 Nisan 1918.

²³ “Bolşeviklerin Kırım'daki Mezalimi”, *Sabah*, No: 10233, 12 Mayıs 1918.

Alman ordusu içerisinde Türk-Tatar gönüllü kuvvetleri Kırım'ın Bolşeviklerden temizlenmesinde birinci derecede rol oynadı. Almanlar Kırımı girdikten sonra dâhilde bulunan Türk-Tatar askerleri Sudak vesaire gibi mühim mevkileri Bolşeviklerden bizzat kendi gücüyle temizledi. Yine bu teşkilat sivil ahalinin elindeki silahları toplamak ve bölgede anarşiyi sonlandırmak için büyük gayret sarf etti. Bu suretle yarımada emniyet ve asayişin temininde yegâne amilin Kırım Tatarları olduğunu ispat ettiler. Kalabalık Bolşevik çeteleri tarafından Türk-Tatar ordusu mağlup edilinceye kadar bütün Kırım yarımadasında emniyet ve intizamı Türk-Tatarlar sağladı²⁴.

3. Ukrayna'nın İlhak Girişimleri

Ukrayna bağımsızlığını elde ettiği tarihten itibaren Kırım'ın ilhakını ön gören bir dış politika izliyordu. Bu sebeple Kırım'ın Bolşeviklerden temizlenmesi esnasında Ukrayna kuvvetleri Alman ordusuna destek verdi. Fakat Almanya'nın Osmanlı devleti ile birlikte hareket ettiği günlerde Kırım'dan ötürü Almanya-Osmanlı Devleti ittifakını karşısına almamaya özen gösterdi. Bu sebeple Almanya'nın askeri harekâtı devam ederken Kırım'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü savunan bir pozisyon almayı doğru buldu. Hatta daha ileri giderek Kırım'ı tanıyan anlaşmalara imza atarak ittifak devletlerine güven telkin etti.

Ukrayna'yı Kırım'ı desteklemeye iten başka sebepler de sayılabilir. Bunların ilki Kırım'ın bağımsızlığını gündeme getirerek Sovyet Rusya'nın Ukrayna'nın yanı sıra Kırım ile birlikte iki cephede mücadeleye zorlamaktı. Bir başka sebep ise Karadeniz filosunun Rusya'nın eline geçmesini önlemektir. Söz konusu filo Karadeniz kıyılarının ve dolayısıyla Ukrayna'nın güvenliği açısından büyük kıymete sahipti. Kırım'ın bağımsızlığıyla birlikte donanmanın üç devlet arasında pay edilmesi ve bu şekilde en büyük düşman olan Rusya'nın Karadeniz'deki askeri gücü ve etkinliği ciddi oranda zayıflatılmış olurdu.

Bütün bu sebeplere rağmen Ukrayna, Kırım'ı ilhaka yönelik politikasından geri adım atmadı. Kırım'daki her gelişmeyi yakından izledi. Siyasi hadiseleri Kiev üzerinden Berlin'e ulaştıran bir haberleşme ağı kurarak ilhak politikasını farklı usullerle tatbik etmeye çalıştı. Kırım'ı zayıf, Tatarları Bolşeviklerle ilişkide gösteren her haberi Berlin'e ulaştırarak Tatarlar lehindeki havayı değiştirmeye çalışıyordu²⁵.

Ukrayna'nın ilhak politikasını tatbik sahasına koyduğunu gösteren ilk işaret kuşkusuz Kırım harekâtı esnasında ortaya çıktı. Ukrayna Bahriye Nezareti/Deniz Bakanlığı 19 Nisan 1918'de yayınladığı bir emirle Odesa Liman Komutanı'nı (Misnikof ?) geniş yetkilerle Sivastopol limanı ve bütün Kırım yarımadasına atamanı tayin etti. Liman komutanı üç beyanname yayınladı. Birinci beyannamede sıfat ve memuriyetini beyan ettikten sonra iki numaralı beyan-

²⁴ "Kırım Müslümanlarına Dair Bir Mülakat", *Sabah*, No: 10351, 10 Eylül 1918.

²⁵ "Kırım Ahvalı", *Sabah*, No: 10239, 18 Mayıs 1918.

namesiyle Kırım limanında bulunan gemiler ve uygun mevkilere Ukrayna bayrağı çekilmesini ve üç numaralı emirde asker ve/veya siviller tarafından Ukrayna cumhuriyetine karşı vaki olacak saldırıları bir haydutluk olarak nitelendirileceğini ilan etti.

Kırım, Ukrayna ile müttefik devletler nezdinde imzalanan anlaşmalarla müstakillliğini kabul ettirmiş ve üstelik Rusya da Kırım'ın Ukrayna'ya dâhil olmadığını resmen tasdik etmişti. Anlaşmaların neticesinde Kırım ahali Ukrayna meclis seçimlerine iştirak etmemişti. Ukrayna'nın bu teşebbüsü Kırım milli hükümetinin hukukunu ve varlığını ortadan kaldırmaya yönelik olduğu açıktı. Kırım hükümeti/İslam Komitesi bu durumu Osmanlı Devleti başta olmak üzere Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan hükümetleri nezdinde protesto etti. Ayrıca Odesa Liman Komutanının emrine rağmen Kırım Türkleri Alman ordusunun gelişile birlikte kendi milli bayraklarını çektiler²⁶.

Ukrayna hükümeti ilhak politikasını kabul ettireceğini ummuş olacak ki, ilk olarak Rusya nezdinde girişimde bulundu. Öyle ki, Ukrayna ile Rusya arasında cereyan eden müzakerelerin son oturumlarında sınırın tayinine ilişkin meseleler ele alınırken Ukrayna heyeti Kırım'ın kendi topraklarının bir parçası olarak tanınmasında ısrar etti. Buna mukabil Rus temsilcileri meselenin Kırım ahalesinin oyuna başvurmak suretiyle hallini teklif etti²⁷.

Ukrayna'nın ilhaka yönelik çabaları bununla sınırlı kalmadı. Almanya ile Osmanlı Devleti ilişkilerinin Kafkasya harekâtından ötürü gerginleşmeye başladığı günlerde Almanya nezdinde yeni girişimde bulundu. Ukrayna Hariciye Nazırı Duraşenko tarafından 11 Haziran 1918 tarihinde Kiev'deki Alman misyonuna Kırım'ın Ukrayna Hükümetine ilhak edilmesi lazım geldiği hakkında bir nota verdi. Nota dört sebebe bina ettirildi:

1-Kırım iktisadi, siyasi ve askeri cihetten Ukrayna ile sıkı bağları bulunduğundan Ukrayna hükümeti Kırım'a malik olmadığı takdirde kendi tabi inkişafına mazhar olamayacaktır.

2- Ukrayna'nın hudutları tayin edilirken milli hükümet Kırım'ı dahil etmemiş ise de mülki ve iktisadi açılardan fevkalade ehemmiyetli bulunan Kırım'ın bilahare Ukrayna'ya ilhakını dikkatten uzak tutmamıştır.

3- Ukrayna askerinin müttefik Alman ordusuyla birlikte Kırım'ı işgal etmesi münasebetiyle Kırım'ın Ukrayna'ya ilhakı meselesi tamamen meydana çıkmış oluyor.

4- Çoğunluğun temayülü, menfaati ve Ukrayna hükümeti ile bağlantısı itibara alındığında ahalinin arzusunun Kırım'ın Ukrayna'ya ilhakı suretinde tezahür edebileceğine şüphe yoktur.

Ukrayna hükümetinin notası haber alınır alınmaz İstanbul'da bulunan Kırım Murahhas heyeti Osmanlı hükümetine, Kırım mebusları ise Hariciye

²⁶ “Kırımlıların Protestosu; Ukrayna Kırım İşlerine Ne Karşıyor?”, *İkdam*, No: 7630, 7 Mayıs 1918.

²⁷ “Kırım'ın Mukadderatı Meselesi”, *Atı*, No: 179, 23 Haziran 1918.

nezaretine birer protesto metni takdim etti. Ukrayna'nın ileri sürdüğü tezlere karşı aşağıdaki cevaplar verildi:

1- Kırım'ın bütün diğer komşu hükümetler gibi Ukrayna ile iktisadi münasebeti inkâr etmemekle beraber siyaset ve etnografik açıdan iki memleket arasında hiçbir yakınlık yoktur. Kırım Ukrayna'nın siyasi ve iktisadi menfaatleri uğruna hiçbir surette kurban edilemez. Komşuluk ilişkileri hiçbir hükümete ilhak hakkı bahşedemez.

2- Ukrayna hükümeti anayasa/kurucu yasasında Kırım'ın Ukrayna arazisi haricinde bulunduğunu inkâr etmiyor. Yasaya ilaveten şu cihetler dikkate sunulmuştur:

a) 1917 senesi Aralık ayında Tatar kurultayının müstakil Kırım Cumhuriyeti teşekkülüne Ukrayna tarafından itirazda bulunulmamıştır.

b) 1918 senesi Martında Almanya Hariciye Nezareti tarafından Ukrayna'nın sınırları hakkında izahatta bulunan resmi telgrafta Kırım'ın Ukrayna'nın dışında kabul edilmiştir.

c) 1918 Nisan'ında Umum Rusya Müslümanları Harp Şurası üyeleri ile Ukrayna hariciye nazırı arasında gerçekleşen görüşmede Nazır; Ukrayna'nın Kırım hakkında siyasi ve toprak talepleri olmadığı, çünkü bunun birinci ve üçüncü kurucu yasalarda yeri olmadığı gibi Brest-Litovsk konferansında Kırım'ın Ukrayna'dan ayrı kaydedildiğini beyan etmiştir.

3- Kırım'ın Bolşeviklerden temizlenmesinden sonra Alman İşgal Kuvvetleri Komutanı General Fosch tarafından yapılan resmi beyanda Kırım'ın Alman askeri tarafından işgal edildiği ve Ukrayna'nın Kırım ile münasebeti olmadığı ve olamayacağı izah edilmiştir.

4- Kırım ahalisinin eğilimi ve arzusu ancak Ukrayna'nın ilhak girişimlerinden vazgeçmesidir²⁸.

Ukrayna Almanya'nın desteğini almaya yönelik çabalarından vazgeçmedi. Viyana'dan bilgiye göre Ukrayna başbakanı Berlin'e resmi bir ziyarette bulunuyordu. Seyahatin amacı Kırım'ın Ukrayna'ya iadesini temin etmektir. Bu arada Ukrayna ile Don cumhuriyeti arasında bir ittifak anlaşması imzalanacaktı²⁹.

Eylül 1918'e gelindiğinde Ukrayna Kırım'ın ilhak meselesini Lehistan ile gerçekleştirebilecek bir toprak değişiminin parçasına dönüştürmeye çalışıyordu. 7 Eylülde Viyana, 11 Eylülde ise İstanbul basınına yansıyan bilgiye göre Ukrayna başbakanı Kırım'ın Ukrayna'ya ilhakı ancak Ukrayna'nın bir kısım araziyi Lehistan'a iade ettiği takdirde kabul olacağına dair Berlin'den malumat aldığı iddia ediliyordu. Bunun Alman makamlarını pazarlık masasına oturtmaya yönelik bir taktik olduğuna şüphe yoktu³⁰.

²⁸ “Kırım Hakkında; Ukrayna'nın İhtirasatını Protesto”, *Sabah*, No: 10282, 30 Haziran 1918.

²⁹ “Ukrayna'nın Kırım Üzerindeki İhtirasat”, *Sabah*, No: 10334, 24 Ağustos 1918.

³⁰ “Kırım'ın Atisi Meselesi”, *Sabah*, No: 10352, 11 Eylül 1918.

Ukrayna siyasi yolları denediği kadar diğer taraftan iktisadi yollara başvurarak Kırım'ı ambargo başlattı. Kırım'da hükümet buhranının çıkması bundan kaynaklanıyordu. Kırım'ın askeri ve iktisadi açıdan gerilemesi siyaseten de zayıflamasına ve Ukrayna'nın üstünlüğü ele almasına yol açıyordu. Öyle ki, General Sülkeviç yeni kabinesini kurduktan hemen sonra Ziraat ve İaşe nazırlarını Kiev'e göndererek iki devlet arasında iktisadi anlaşma yapma yollarını aramak durumunda kaldı³¹.

Ukrayna Hükümeti Kırım ahalisinin fedakârca mücadelesi karşısında memleketi ilhak edemeyeceğini görerek son zamanlarda Kırım'a muhtariyet verilmesine yönelik bir siyaset takibine başladı. Kırım hükümetinden memleketin hariciye ve harbiye işlerini Kiev yönetimine devrini talep eden bir nota vererek yirmi dört içinde tatbik edilmesini bildirdi. Kırım Müslüman parlamentosu bu talebe karşılık mücadeleye devam etmekle birlikte Osmanlı hükümeti ve Almanya'dan yardım bekliyordu.

Ukrayna Kırım'a yönelik ihtirasını iktisadi vasıtalarla temin etmek üzere açmış olduğu mücadelede başarılı olamadı. Zira Kırım Tatarları Ukrayna'nın ihracına müsaade etmediği meyveleri konserve yaptıkları gibi memleketin iiaşesini de kendi imkânlarıyla temin ettiler. Kırım Tatarları Meclisi Ukrayna'nın tazyiklerinden kurtulmak için Osmanlı toprakları ile deniz seferlerinin başlatılmasına büyük ehemmiyet atfediyordu. Bunun için Rus ticaret şirketinden bir vapur kiraladıkları halde Alman İşgal Komutanlığı söz konusu vapurlara ve seferlere izin vermedi³². Almanya'nın tutumu ve Osmanlı Devleti için dünya savaşının kötüye gitmesi Kırım hükümetini Ukrayna ile masaya oturmaya zorladı. 24 Ekim 1918 tarihinde Viyana'dan elde edilen bilgiye göre Kırım heyeti Kiev'de Ukrayna hükümetiyle muhtariyet meselesini görüşmeye başladı. Ukrayna tarafı oldukça daraltılmış bir muhtariyeti önerirken Kırım heyeti ise geniş bir muhtariyeti muhafaza etmek şartıyla hükümet şeklinde Ukrayna ile birlik kurmak arzusundaydı³³. Kiev'de görüşmeler sürerken 27 Ekim'de Kırım parlamentosu Kırım'ın istiklalini resmen ilan ederek istiklalini tanıması için bütün devletler nezdinde teşebbüse geçildi³⁴. Bu gayret beyhudeydi. Zira ittifak devletleri savaşı kaybetmenin arifesindeydi. Bölgeye yeni aktörler gelmeye hazırlanıyordu ve onlar halkların hukukundan ziyade kendi milli çıkarlarına önem veriyorlardı.

4. Kırım Milli Hükümeti'nin Sonu

16 Kasım 1918'de Beyaz Ordu'nun desteğiyle Salomon Kırım'ın liderliğinde Kırım Bölge Hükümeti kuruldu. Bu hükümet, Kırım'ın Rusya'nın ayrılmaz bir parçası olduğu görüşünü savundu ve Tatarları hükümetin dışında tuttu. Bolşevik karşıtı hükümet, kendilerini savunabilmek için Beyaz Ordu'nun Kırım'a

³¹ "Kırım'da Buhran-ı Vükela", *Sabah*, No: 10363, 25 Eylül 1918.

³² "Kırım'ın Vaziyeti", *Sabah*, No: 10371, 3 Teşrin-i Evvel 1918.

³³ "Kırım-Ukrayna İttihadı", *Sabah*, No: 10394, 26 Teşrin-i Evvel 1918.

³⁴ "Kırımın İstiklali", *Sabah*, No: 10405, 6 Teşrin-i Sani 1918.

girmesini kabul etti. Sonunda Kasım 1918'de General Denikin'e bağlı kuvvetler Kırım'a girmeye başladı. Ocak-Şubat 1919'dan itibaren Tatarlara karşı bir sindirme politikası izlenmeye başlandı. Nisan 1919'da Bolşevikler tekrar Kırım'ı ele geçirerek Kırım Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni ilan etse de 1 Temmuz 1919'da General Denikin ve General Pyotr Wrangel'e bağlı Beyaz Ordu tekrar Kırım'ı ele geçirdi. Bunun üzerine Kasım 1920'de Bolşevikler tekrar karşı saldırıya geçti ve yarımadanın tamamına kesin bir şekilde hâkim oldu. Bu tarihten itibaren Beyaz Ruslar ve Tatarlara karşı büyük bir baskı dönemi başladı. Bu süreç içerisinde 100.000 insan açlıktan hayatını kaybetti ve bunların %60'ı Tatar'dı³⁵.

Sonuç

26 Aralık 1917'de Kırım Tatar Komitesi'nin kurulması Kırım tarihi için dönüm noktası oldu. Öyle ki bu tarih Kırım'ın bağımsızlığı fikrinin fiiliyata sosyo-politik etkileri uzun yıllar sürecektir bir sürecin başlangıcını teşkil etti. Kırım'da Tatarlar ekseriyeti ellerinde bulundururken Ruslar, Ukraynalılar, Yahudiler ve diğer unsurlardan insanlara da ev sahipliği yapıyordu. Demografik yapıyı Tatarlar ve Ruslar domino ederken siyasi alan çok daha parçalıydı ve her bir unsur farklı politikalar izlemekteydi.

Kırım'ın demografik yapısında önemli bir yer tutan Tatarlar, 1917 Sovyet İhtilalinin ardından Kırım'ın geleceğine şekil vermek için teşkilatlanmaya başladı. Bu teşkilat yapısının Kırım Milli Hükümeti'ne dönüşmesi Kırım'ın bağımsızlığı için önemli bir adımdı. Ne var ki Milli Hükümet, önce Bolşeviklerin baskıları, Ardından Kızıl Ordu-Beyaz Ordu mücadelesi ve Ardından Alman-Rus çatışmalarının arasında varlığını koruyamadı.

Bolşevikler Rusya'da iktidarı ele geçirdikten sonra çarlık döneminin sınırlarını korumak üzere şiddet, cinayet, sürgün ve katliam gibi usulleri kullanmaktan çekinmeyerek Sovyet sistemini yerleştirmeye çalışıyordu. Kırım da Bolşevik usullerinin tatbik sahalarından biri haline geldi. Bolşevikler, Rus azınlığın imparatorluğa bağlı kalmak istemelerini kendi politikaları çerçevesinde kullanarak Kırım'ın doğusunda birçok şehri doğrudan yönetiyorlardı. Kontrol altında tuttıkları şehir ve kasabalarda Tatar ve diğer unsurları katletmek üzere her fırsatı değerlendiriyorlardı.

Sivastopol'da bulunan Karadeniz Filosu ile Kırım'a yerleştirilmiş olan Rus unsurunun Bolşeviklerin yanında yer alması Tatarların öncülüğünde milli hükümet kurma girişimlerinin başarısızlığında etkin olmuştur. Bu süreçte Bolşevikler askeri yönden, Ukrayna hükümeti ise ekonomik yönden Kırım'ın bağımsızlığını önleyen unsur olarak görülmüştür.

Almanya gidişatı doğrudan etkileyen konuma sahip iken Osmanlı Devleti daha ziyade Türk-İslam unsurlar üzerindeki etkisinden ötürü bir değere sahipti. Almanya ve Osmanlı Devleti'nin doğrudan ve/veya dolaylı işbirliği buraların

³⁵ Kırmılı, *a.g.m.*, 460.

kaderini değiştirebilirdi. Gidişata bakıldığında Almanya, Ukrayna üzerinde tam bir askeri kontrol sağladıktan sonra Kırım'a yöneldi. Burada yüksek komiserlik şeklinde bir askeri idare tesis ederek Türk/Tatar ve gayri müslem unsurlara hakimiyetini kabul ettirdi. Almanya 1918 sonuna kadar Kırım'da Türk/Tatarlara destek vermekle birlikte bu destek kuvvetli bir iktidar tesis edecek seviyede değildi. Tatar teşkilatlarının gereken desteği alamaması iktidarın sık sık el değiştirmesine ve nihayet Bolşeviklerin bütün Kırım'ı cinayet ve katliamlar yoluyla ele geçirmesiyle sonuçlanacaktı.

Osmanlı Hükümeti'nin Kırım'a doğrudan müdahale edememesi ve Kırım'a desteğinin donanmanın ziyaretinden öteye geçmemesi, Kırım Tatarlarının yalnız kalmasına ve mücadeleyi Almanya'nın desteğiyle götürmelerine neden olmuştur. Türk basınının Kırım'daki gelişmeleri ve Tatarlara yapılan insanlık dışı müdahaleleri yakından izlemesi sonucu değiştirmemiştir.

Neticede Kırım Tatarları bağımsızlıktan yana iken, Rus ve Bolşevikler Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasını istiyor ve bunun için çalışırken, Ukrayna ise Kırım'ın kendisine bağlanması yönünde bir dış politika takip ediyordu.

KAYNAKLAR

"Bolşeviklerin Kırım'daki Mezalimi- Hükümetimizin Kararı", *Sabah*, No: 10182, 22 Mart 1918.

"Bolşeviklerin Kırım'daki Mezalimi", *Sabah*, No: 10233, 12 Mayıs 1918.

"Kırım Ahvali", *Sabah*, No: 10239, 18 Mayıs 1918.

"Kırım Faciası; Kırım ve Türkistan'da Yapılan Vahşetler", *İkdam*, No: 7617, 24 Nisan 1918.

"Kırım Faciası", *Sabah*, No: 10214, 23 Nisan 1918.

"Kırım Hakkında; Ukrayna'nın İhtirasatını Protesto", *Sabah*, No: 10282, 30 Haziran 1918.

"Kırım Hükümeti Hariciye Komiseri İstanbul'a Geliyor", *Sabah*, No: 10184, 24 Mart 1918.

"Kırım Hükümeti Resmen Teşekkül Etti", *Sabah*, No: 10185, 25 Mart 1918.

"Kırım Hükümeti Resmen Teşekkül Etti", *Sabah*, No: 10185, 25 Mart 1918.

"Kırım Hükümeti Teşkilatı Hakkında", *Sabah*, No: 10251, 30 Mayıs 1918.

"Kırım Müslümanları", *Sabah*, No: 10182, 22 Mart 1918.

"Kırım Müslümanlarına Dair Bir Mülakat", *Sabah*, No: 10351, 10 Eylül 1918.

"Kırım Müslümanlarının Bir Ricası; Bolşeviklerin Tahriklerine Karşı Muavenet Talebi", *Sabah*, No: 10187, 27 Mart 1918.

"Kırım'da Buhran-ı Vükela", *Sabah*, No: 10363, 25 Eylül 1918.

“Kırım’daki Kardeşlerimize Muavenet-Bolşeviklerin Kırım’daki Mezalimi-Hükümetimizin Kararı”, *Sabah*, No: 10182, 22 Mart 1918.

“Kırım’ın Atisi Meselesi”, *Sabah*, No: 10352, 11 Eylül 1918.

“Kırım’ın Hukuku”, *Sabah*, No: 10183, 23 Mart 1918.

“Kırım’ın İstiklali Hükümet-i Osmaniye ve Almanya Tarafından Kabul Edildi-Ukrayna Kırım’dan Askerini Çekiyor”, *Sabah*, No: 10236, 15 Mayıs 1918.

“Kırım’ın İstiklali Hükümet-i Osmaniye ve Almanya Tarafından Kabul Edildi-Ukrayna Kırım’dan Askerini Çekiyor”, *Sabah*, No: 10236, 15 Mayıs 1918.

“Kırım’ın Mukadderatı Meselesi”, *Ati*, No: 179, 23 Haziran 1918.

“Kırım’ın Vaziyeti”, *Sabah*, *Sabah*, No: 10371, 3 Teşrin-i Evvel 1918.

“Kırımın İstiklali”, *Sabah*, No: 10405, 6 Teşrin-i Sani 1918.

“Kırımhıların Protestosu; Ukrayna Kırım İşlerine Ne Karşıyor?”, *İkdam*, No: 7630, 7 Mayıs 1918.

“Kırım-Ukrayna İttihadı”, *Sabah*, No: 10394, 26 Teşrin-i Evvel 1918.

“Kırım Hükümeti; Parlamento Kalemi Teşkili”, *Sabah*, No: 10256, 4 Haziran 1918.

“Müslüman Parlamentosunun Mukarreratı”, *Sabah*, No: 10259, 7 Haziran 1918.

“Müslüman Parlamentosunun Mukarreratı”, *Sabah*, No: 10259, 7 Haziran 1918.

“Sivastopol’da Osmanlı Donanması; Kırım’ın İşgal Edilen Aksamına Bir Nazar-Umumi”, *İkdam*, No: 7628, 5 Mayıs 1918.

“Sivastopol’da Osmanlı Donanması; Kırım’ın İşgal Edilen Aksamına Bir Nazar-Umumi”, *İkdam*, No: 762228, 5 Mayıs 1918.

“Ukrayna’nın Kırım Üzerindeki İhtirasat”, *Sabah*, No: 10334, 24 Ağustos 1918.

ARABACI, H. Murat, “Türkiye’de Kurulan İlk Kırım Türk Teşkilatları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S:1/2, 2008, ss.47-65.

KILIÇ, Selami, *Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1998.

KIRIMLI, Hakan, “Kırım, Rus İdaresi Dönemi”, *İslam Ansiklopedisi*, C: 25, 2002, ss. 458-464.

KİREÇCİ M. Akif - TEZCAN, Selim, *Kırım’ın Kısa Tarihi*, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi, Ankara 2015.

KURAT, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1789-1919)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

VOZGRİN, Valeri, “Bolşevik İhtilalinden Sonra Kırım”, *Yeni Türkiye Dergisi*, S: 81, 2015, ss. 339-411.

